

Faiz Hassasiyetine Sahip Kişilerin Satın Alma Davranışlarının İncelenmesi: Mülakat Çalışması*

Şeyma BOZOĞULLARI

Yüksek Lisans Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi,
İslam İktisadı ve Katılım Bankacılığı Anabilim Dalı

Graduate Student, Bursa Uludag University,
Department of Islamic Economics and Participation Banking
seyma_smr@hotmail.com | ORCID ID: 0009-0006-7299-1589

Öz

Faiz hassasiyeti taşıyan insanların finansman ihtiyaçlarını karşılamak, faiz hassasiyeti yok sayan bir finansman sistemi içinde giderek zorlaşmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı, bireylerin finansman ihtiyaçlarını karşılamak üzere konvansiyonel bankacılık ve katılım bankacılığı sistemlerini tercih etmeyişi nedenlerini ve bu tercihlerine karşılık izledikleri finansman stratejilerini derinlemesine incelemektir. Ayrıca, bu alternatif finansman yaklaşımlarını benimseyen aktörlerin süreç içerisinde karşılaştıkları zorlukların ve engellerin tespit edilmesi hedeflenmektedir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak 20 katılımcıya önceden hazırlanmış sorular sorulmuş ve izinleri doğrultusunda ses kayıtları deşifre edilerek analiz yapılmıştır. Ölçüt örnekleme ile katılımcıların dâhil edilme kriteri belirlenmiştir. Bu çalışmada katılımcıların görüşmeye dâhil edilme kriteri, konvansiyonel ve katılım bankalarından kredi almamış olmaları olarak belirlenmiştir. Kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak bağlantı kurulan bir kişinin başka kişilere yönlendirmesi istenmiştir. Elde edilen bulgularda giderek zayıflayan güvene dayalı borç ilişkileri ve kişilerin katılım bankalarına dair eleştirileri göze çarpmaktadır. Faiz hassasiyetine sahip kişilerin çevrelerinden aldıkları eleştiriler de önemli bulgular arasındadır. Sonuç olarak faiz hassasiyetine sahip bireylerin bereket, içsel huzur, dinî inançlar çerçevesinde ortak tutum sergilediği gözlemlenmiştir. Araştırmada

* Araştırmanın etik onayı Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu tarafından E-92662996-044-201493 sayılı belge ile 3 Şubat 2025-1. Oturum 17. Karar ile alınmıştır.

Geliş/Received: 23.05.2025 | Kabul/Accepted: 02.09.2025 | Yayın/Published: 30.09.2025

Atf/Citation: Bozoğulları, Şeyma. "Faiz Hassasiyetine Sahip Kişilerin Satın Alma Davranışlarının İncelenmesi: Mülakat Çalışması". *Muamelat: İslam İktisadı Dergisi* 1(1) (Eylül 2025), 29-47./Bozoğulları, Şeyma. "An Examination of the Purchasing Behaviors of Individuals With Interest Rate Sensitivity: An Interview Study". *Muamelat: Journal of Islamic Economics* 1(1) (September 2025), 29-47. <https://doi.org/10.36657/muamelat.1704636>

İntihal/Plagiarism: Bu makale en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi./This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

© Şeyma BOZOĞULLARI | CC BY-NC-ND 4.0

elde edilen bulgular bize faize karşı duyarlı olan insanların dinî motivasyonlarını ön plana çıkararak faizden kaçındıklarını ve alternatif olarak karz-ı hasene yöneldiklerini göstermektedir. Borçlanma imkânı olmayan insanların ise almayı erteledikleri ihtiyaçları ve çevrenin baskısı onlar için bir imtihan vesilesi olmuştur.

Anahtar Kelimeler: İslam İktisadı, Faiz Hassasiyeti, Konvansiyonel Bankalar, Faiz Dışı Finansman, Borç Alacak İlişkileri

An Examination of the Purchasing Behaviors of Individuals With Interest Rate Sensitivity: An Interview Study**

Abstract

Meeting the financing needs of individuals with sensitivity toward interest has become increasingly difficult within a financial system that disregards such concerns. The primary aim of this study is to examine in depth the reasons why individuals refrain from choosing either the conventional banking or participation banking systems to meet their financing needs, as well as the financing strategies they adopt in response to these preferences. Furthermore, the study seeks to identify the challenges and obstacles encountered by actors who embrace these alternative financing approaches throughout the process. In this research, the qualitative method of face-to-face interviews was employed. A total of 20 participants were asked pre-prepared questions, and with their consent, voice recordings were transcribed and analyzed. Criterion sampling was used to determine the inclusion criteria for participants. The criterion for inclusion in the interviews was that participants had not obtained loans from either conventional or participation banks. Additionally, the snowball sampling method was employed by requesting one participant to refer others. The findings highlight the weakening of trust-based debt relationships and participants' criticisms of participation banks. Criticism directed at interest-sensitive individuals from their social environment also emerges as a significant finding. Ultimately, it was observed that individuals with sensitivity toward interest demonstrated common attitudes shaped by notions of blessing (*barakah*), inner peace, and religious beliefs. The findings further reveal that people who are sensitive to interest avoid it primarily due to religious motivations, often turning instead to *qard al-hasan* (benevolent loans) as an alternative. For those without borrowing opportunities, postponed needs and the social pressure surrounding them became a means of trial.

Keywords: Islamic Economics, Interest Sensitivity, Conventional Banks, Interest-Free Financing, Debt-Credit Relationships

** The ethical approval for this study was obtained from the Bursa Uludag University Social and Humanities Research and Publication Ethics Committee with document number E-92662996-044-201493, according to Decision No. 17 of the 1st Session on February 3, 2025.

Giriş

*“Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve gerçekten iman etmiş iseniz faizden kalanı bırakın. Bunu yapmazsanız Allah ve resulü tarafından size bir savaş açıldığını bilin. Eğer tövbe ederseniz, haksızlık etmemek ve haksızlığa uğramamak üzere anaparanız sizindir...”*¹

Semavi dinler arasında faiz yasağını İslam dinî dışında günümüze taşıyabilen başka bir din yoktur. İslam’ın faize karşı olan tutumunun bunda payı büyüktür.² İslam’ın faize karşı bu net tavrına rağmen, günümüz Müslüman toplumlarında faize karşı olan hassasiyetin giderek azalması dikkat çekicidir. Toplumun büyük kısmının faiz konusundaki hassasiyetini göz ardı eden bir finansal sistem, bireyleri bir ikilemle karşı karşıya bırakır ve her biri alternatif maliyet doğuran istenmeyen iki seçenekten birini seçmeye zorlar: Dindar iktisat süjesi, ya faiz konusundaki dinî yasağı ciddiye alacak, ama buna karşılık finansal sistemin bazı imkânlarından vazgeçecek, ya da finansal sistemin sunduğu imkânlardan yararlanmaya çalışacak, ama buna karşılık faiz yasağını çiğneyecektir.³ Faiz karşıtı olan bireyler için bu durum bir imtihan vesilesi olmuştur. Bunun sonucunda bankalardan hesap açmamak ve kredi kartı kullanmamak gibi günümüz şartlarında “aşırı” gelebilecek davranışlar sergilenenmektedir. Ama en nihayetinde mülk edinme istekleri ve gereksinim düzeyleri onları ihtiyaçları olan nakit için bir yol aramaya zorlamaktadır. Bunun da en basit yolu çevreleriyle borç ilişkisine girmektir. Kişilerin nakit ihtiyacını giderme konusunda, kendi doğaları gereği, birlikte çözüm bulmaları ve kendi aralarında dayanışarak bu meseleyi halletmeleri esastır. Zira bir değere bağlı kişi ve kurumların, o değere uygun çözümlerle hayatlarını idame ettirmeleri bizatihi varlık sebeplerinin bir sonucu olup, aynı zamanda kendi sorumluluklarının da bir parçasıdır⁴. Buna en güzel örnek karz-ı hasen’dir. Borç vermek olan karz, hasen yani güzel sıfatıyla tanımlanmaktadır⁵. Karz-ı haseni güzel borç yapan borç verenin verdiği borç karşısında fazlalık almadan mükâfatını sadece Allah’tan beklemesidir. Borç ilişkisinde başka bir alternatif ise katılım bankalarının tercih edilmesidir. Finans sektörüne İslami bir bakış açısı, bankacılığın İslami olma durumunu ortaya çıkarmıştır ve netice itibarıyla

1 Diyanet İşleri Başkanlığı (Erişim 1 Mayıs 2025), el-Bakara2/278-279.

2 Gülden Poyraz, “Modern Bankacılığın Kökleri ve İslam Medeniyetlerinde Finansal Enstrümanlar”, *Faiz Meselesi Tarihte Örnek Uygulamalar*, ed. Murat Ustaoglu - Ahmet İncekara (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2020), 290.

3 Sabri Orman, *İktisat Tarih ve Toplum* (İstanbul: Küre yayınları, 2020), 119.

4 Temel Hazıroğlu, “İktisadi Dayanışma İçin Yeni Bir Sistem Olarak Enflasyona Endekli TL Ve Karz-ı Hasen Fonu”, *İslam Ekonomisi Ve Finans Dergisi* (İEFD) 7/2 (Haziran 2021), 282.

5 Mücahit Özdemir, *40 Soruda Karz-ı Hasen* (İstanbul: İktisat Yayınları, 2020), 8.

dünyada İslam bankacılığı diye bir sektör oluşmuştur.⁶ Türkiye de ise Turgut Özal'ın girişimiyle 24 Ocak 1980'de Özel Finans Kurumları olarak faaliyete geçmiştir. Özel Finans Kurumları İslami bankacılık faaliyetleri ile aynı işlevi görmekteydi. Özel Finans Kurumlarının Türkiye'de faaliyete geçmesinin en önemli sebeplerinden biri de faiz hassasiyetlerinden dolayı sistemin dışında kalan insanların finansman ihtiyaçlarına cevap vermektir. 2005 yılındaki 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile sektördeki ÖFK'ların ünvanı katılım bankası olarak değiştirilmiştir.⁷ Katılım bankaları, konvansiyonel bankalara güçlü bir alternatif olmasına rağmen, yeterince bilinmemeleri, konvansiyonel bankalarla aynı görülmeleri ve kâr payı oranlarının yüksek olması nedeniyle finansman ihtiyacında tercih edilmemektedir. Akten-Çürük, doktora tezinde katılım bankaları ile ilgili şu sorunlara değinmiştir: Otoritenin sektöre bakışı, geleneksel bankacılık yapısına benzerlik, meşruiyet tartışmaları, sermaye kısıtı/şube ve personel sayılarının yetersizliği, enstrüman yetersizliği, insan kaynakları sorunları, tanıtım, pazarlama ve halkla ilişkiler alanında sorunlar.⁸ Bahsedilen sorunlar nedeniyle katılım bankaları dinî hassasiyete sahip insanlar için hâlâ bir soru işaretidir.

Yılmaz, Aktürk ve Yaman tarafından gerçekleştirilen “Ailede Kurtarıcı Olarak Banka Kredisi: Kredi Kullanımının Aile Sistemi Üzerindeki Etkileri” başlıklı çalışma, konvansiyonel bankalar aracılığıyla kredi kullanan bireylerin ve aile sisteminin üzerindeki etkilerini incelemektedir. Araştırmada, banka kredilerinin aile yaşantısı üzerindeki olumsuz etkileri ele alınmakta ve bireylerde oluşan stres ile bereketsizlik kavramları somutlaştırılmaktadır.⁹ Ayrıca, Habergetiren ve Karakaş tarafından yazılan “Kredi Tutumlarının Maneviyat ve Çeşitli Değişkenlerle İlişkisi” başlıklı başka bir araştırmada, faizli borçlanmanın maneviyatla ilişkisi incelenmiştir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, faizli borçlanmanın bireylerde yüksek stres seviyelerine ve işyeri ile hanelerde bereketsizlik sorunlarına yol açtığı gözlemlenmiştir.¹⁰ Her iki çalışmada da faizli kredi çeken insanların yaşadıkları sıkıntılar üzerinde durulmuştur. Bu çalışmada ise faiz hassasiyeti taşıyan kişiler cephesinden durumun irdelenmesi, faizli kredi çekmeyen kişilerin yaşadıkları sıkıntıların ve zorlukların ele alınması araştırmanın birinci çıkış noktasıdır. Bu kapsamda faiz hassasiyeti taşıyan kişileri

6 Temel Hazıroğlu, “Türkiye’de Katılım Bankacılığı Fikrinin Doğuşu Ve Kavramsal Önemi”, *İslam Ekonomisi Ve Finans Dergisi (İEFD)* 2/1 (Eylül 2016), 122.

7 Zeyneb Hafsa Orhan, *40 soruda Katılım Bankacılığı* (İstanbul: İktisat Yayınları, 2020), 83.

8 Suna Akten Çürük, *İslami Finansın Türkiye’deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar Ve Çözüm Önerileri* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013), 149.

9 İsa Yılmaz vd. “Ailede Kurtarıcı Olarak ‘Banka Kredisi’: Kredi Kullanımının Aile Sistemi Üzerindeki Etkileri.” *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 33 (Aralık 2023), 284-305.

10 Ömer Faruk Habergetiren – Ahmet Canan Karakaş, “Kredi Tutumlarının Maneviyat ve Çeşitli Değişkenlerle İlişkisi.” *Econder Uluslararası Akademik Dergi* 3/2 (Aralık 2019), 145-167.

üç gruba ayırmak uygun görülmüştür: Birinci grup; dinî ve faiz hassasiyeti olan ancak ihtiyaçları veya dinî otoritelerden aldığı cevazlar nedeniyle konvansiyonel bankalardan kredi çekenler. İkinci grup; dinî ve faiz hassasiyeti olan ama konvansiyonel bankaları değil katılım bankalarını tercih edenler. Üçüncü grup ise; hem konvansiyonel bankaları hem de katılım bankalarını tercih etmeyenler. Bu çalışmada üçüncü grup yani bir finansman veya nakit ihtiyaçları için hem konvansiyonel bankaları hem de katılım bankalarını tercih etmeyen kişilerle mülakat çalışması yapılmıştır. Faizin ve faizli kredilerin normalleştiği bu zamanda üçüncü gruba ulaşmanın güçlüğüne dikkat çekmek yerinde olacaktır. Bu kişilerin düşüncelerine değer verip akademik çalışmaya taşımak bu çalışmanın ikinci çıkış noktasıdır.

1. Yöntem

Faize karşı duyarlı kişilerin finansman ihtiyaçları karşısında izledikleri yolların incelenmeye çalışıldığı bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Nitel araştırma, sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan ve sosyal fenomenler ile insan davranışlarını derinlemesine anlamayı amaçlayan bir yöntemdir.¹¹ Nitel araştırma doğası gereği değişime, yeniliklere, sosyal olguları derinlemesine anlaşılmasına ve araştırmacılara zengin bir çeşitlilik sunmaya daha elverişlidir.¹² Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden mülakat tekniğinin tercih edilmesinin temel nedeni, araştırmacıya görüşmecilerle derinlemesine etkileşim kurma olanağı sunmasıdır. Bu yöntem, görüşme süreci boyunca katılımcıların yanıtlarının niteliğine bağlı olarak yeni ve keşfedici sorular ekleyebilme esnekliği sağlamaktadır. Bu sayede, yüzeysel bilgilerin ötesine geçilerek, incelenen konuya dair daha kapsamlı ve zengin verilerin elde edilmesi hedeflenmektedir.

Araştırmanın etik onayı Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu tarafından E-92662996-044-201493 sayılı belge ile 3 Şubat 2025-1. Oturum 17. Karar ile alınmıştır.

1.1. Örneklem

Bu çalışmanın örnekleminde 12 erkek ve 8 kadın katılımcı yer almaktadır. Katılımcılara ait sosyo demografik özellikler Tablo 1’de verilmiştir. Katılımcıların her birine G1’den G20’ye kadar kod verilmiştir. Örneklemeye ulaşmak için çeşitli sivil toplum kuruluşlarında yer alan gönüllülerle görüşülmüştür. Kartopu (veya zincir) örneklem yöntemi kullanılarak, görüşülen kişilerden yeni katılımcılara yönlendirme

11 Ahmet Güler vd., Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015), 39.

12 İdris Güçlü, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2019), 18.

yapmaları istenmiştir. Araştırma sürecinde kartopu örnekleme ulaşılan kişiler aracılığıyla örneklem genişletilmiştir.¹³ Örneklemin oluşturulmasında ölçüt örnekleme yöntemi kullanılarak katılımcıların dâhil edilme kriteri sınırlandırılmıştır. Ölçüt örnekleme, araştırmanın amacına uygun olarak en iyi veri kaynaklarına ulaşmak için belirlenen bazı ölçütleri karşılayan tüm durumların araştırmaya alınmasıdır.¹⁴ Bu kapsamda nakit ihtiyaçları için hem konvansiyonel bankalara hem de katılım bankalarına gitmeyen kişiler örnekleme dâhil edilmiştir. Katılımcıların cinsiyet, medeni durum ve yaşıyla ilgili bir sınırlandırma getirilmemiştir. Örneklemin diğer bir ölçütü orta gelir grubuna dâhil kişilerle çalışılmış olmasıdır. Çalışma için 20 kişi ile görüşülmüştür. Görüşmecilerin cevapları birbirini tekrarladığı için veri toplama sonlandırılmıştır. Veri toplama sürecinde, katılımcıların yanıtlarının tekrar etmesiyle ulaşılan doyuma noktası, veri toplananın sonlandırılma kriteri olarak belirlenmiştir.¹⁵

Araştırmacı kodu	Cinsiyet	Yaş	Medeni durum	Eğitim durumu	Meslek	Aylık gelir ¹⁶
G1	Erkek	49	Evli	Lisans	Makine teknikeri	45000
G2	Erkek	55	Evli	İlkokul	Marangoz	30000
G3	Erkek	32	Evli	Doktora	Özel sektör	50000
G4	Kadın	28	Bekâr	Lisans	Memur	50000
G5	Erkek	39	Evli	Lisans	E ticaret	45000
G6	Erkek	37	Evli	Yüksek Lisans	Memur	55000
G7	Kadın	27	Bekâr	Lisans	Hemşire	50000
G8	Erkek	32	Evli	Lisans	Memur	50000
G9	Erkek	28	Evli	Lisans	İmam	42000
G10	Erkek	29	Evli	Lisans	İmam	40000

13 Ali Yıldırım - Hasan Şimsek, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2004), 86.

14 Michael Q. Patton, Nitel araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri, çev. ed. Mesut Bütün – Selçuk Beşir Demir (Ankara: Pegem yayıncılık, 2014), 238.

15 John W. Creswell, Nitel Araştırmacılar İçin 30 Temel Beceri, çev. Hasan Özcan (Ankara: Anı Yayıncılık, 2019), 109.

16 Gelir beyanları 2024 yılı Aralık ayına aittir.

G11	Kadın	30	Evli	İlkokul	Satış danışmanı	30000
G12	Kadın	35	Evli	Lisans	Öğretmen	30000
G13	Erkek	30	Evli	Lisans	Memur	55000
G14	Erkek	31	Evli	Lisans	Makine mühendisi	50000
G15	Erkek	30	Evli	Lise	Tekniker	40000
G16	Erkek	42	Evli	Lisans	Makine mühendisi	45000
G17	Kadın	24	Bekâr	Lisans	Memur	45000
G18	Kadın	52	Evli	Lisans	Öğretmen	40000
G19	Kadın	28	Evli	Lise	Satış danışmanı	30000
G20	Kadın	24	Bekâr	Lisans	Satış danışmanı	25000

Tablo 1: Katılımcılara ait sosyo demografik veriler

1.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler, nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, nitel araştırmalarda sıkça kullanılan bir veri toplama yöntemidir.¹⁷ Bu bağlamda örnekleme dâhil olan katılımcılarla uygun oldukları bir zamanda yüz yüze görüşülmüş ve izinleri dâhilinde ses kayıtları alınarak görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılara önceden hazırlanmış beş soru yöneltilmiş ancak görüşme sırasında yanıtların niteliğine göre araştırmacı ek sorular sormuştur.

Katılımcılara yöneltilen sorular aşağıda listelenmiştir:

- Nakit ihtiyacınız için konvansiyonel bankalara ya da katılım bankalarına başvurdunuz mu?
- Hangi ihtiyacınızdan dolayı nakite ihtiyaç duyduunuz? Ya da ne satın almak için nakite ihtiyaç duyduunuz?

17 Güçlü, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 100.

- İhtiyacınız olan nakiti nasıl temin ettiniz?/-Temin edebildiniz mi? Borç arama sürecinizden bahseder misiniz?
- Katılım bankalarını tercih etmeme nedeniniz nedir?
- Faize karşı olan hassasiyetiniz nedeniyle çevreniz tarafından eleştirildiniz mi?

Ek sorular:

- Yakınlarınızdan değil de işyerinden borç alma sebebiniz nedir?
- Faiz hassasiyetinin yaşam kalitenize etki ettiğini düşünüyor musunuz?
- Sizi faizden uzak tutan motivasyon nedir?

1.3. Veri Analizi

Araştırmada elde edilen ses kayıtları deşifre edilmiş ve 400 dakikalık ses kayıtlarından 45 sayfa deşifre metin ortaya çıkmıştır. Deşifre metin araştırmacı tarafından katılımcıların cevaplarının betimleyici analiz ile analiz edilmesi ve araştırmacının yorumlaması şeklinde gerçekleşmiştir. Bu süreçte araştırmacının öznel yorumları ön planda olmuş; veri toplama ve analizinde, aktif bir rol üstlenmiştir.¹⁸ Deşifre metinlerden 3 farklı tema 16 farklı kod elde edilmiştir. Çalışmada yer alan temalar ve temaların alt kodları şunlardır:

“Borç Arama ve Geri Ödeme Sürecinde Yaşanan Zorluklar” teması için oluşturulan kodlar: (1) ikili ilişkilerde güven duygusunun azalması, (2) borcun altın, döviz üzerinden verilmesi (3) ekonomik gelecek kaygıları, (4) verilen borcu geri alamama kaygısı, (5) çok kişiye borçlu olmanın geri ödeme zorluğu, (6) borç bulamamak ve ertelenen ihtiyaçlar, (7) borçlu olmanın manen ağırlığı

“Katılım Bankalarına Karşı Ön yargı ve Eleştiriler” teması için oluşturulan kodlar: (8) konvansiyonel bankalara olan benzerlik, (9) bilgi eksikliği, (10) katkı payının diğer bankalardan yüksek olması, (11) katılım bankalarına karşı şüphe olması, (12) altyapısı ile ilgili sorunlar, (13) sözleşme şartlarındaki zorunluluklar

“Çevreden Alınan Eleştiriler” teması için oluşturulan kodlar: (14) mülk edinme kaygısı, (15) kredi çekme konusunda baskı, (16) faiz hassasiyetinin abartıldığının düşünülmesi

18 Yıldırım – Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 172.

2. Bulgular

2.1. Demografik Bulgular

Bu bölümde katılımcıların yaş, medeni durum, eğitim durumu gibi bulguları incelenmiştir.

Katılımcılar arasında 18-25 yaş grubunda 2 kişi, 26-35 yaş grubunda 12 kişi, 36-45 yaş grubunda 3 kişi, 45 yaş üzerinde 3 kişi vardır. Görüldüğü üzere katılımcıların çoğunluğu 26- 35 yaş grubuna mensup katılımcılardan oluşmaktadır.

Yaş grubu	Sayı	Oran
18-25	2	%10
26-35	12	%60
36-45	3	%15
45 üstü	3	%15
TOPLAM	20	100

Tablo 2: Katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımı

Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında 16 kişi evli, 4 kişi bekâr olmak üzere evli olan katılımcılar çoğunluktadır.

Medeni durum	Sayı	Oran
Evli	16	%80
Bekâr	4	%20
TOPLAM	20	100

Tablo 3: Katılımcıların medeni durumlarına göre dağılımı

Katılımcıların öğrenim durumlarında bakıldığında çoğunluğu lisans mezunudur. Yüksek lisans ve doktora mezunu 1'er kişi, ilkokul ve lise mezunu 2'ser kişi bulunmaktadır. Katılımcıların çoğunluğunun yüksek öğrenim düzeyine sahip olduğu görülmüştür.

Öğrenim Durumu	Sayı	Oran
İlkokul	2	%10
Lise	2	%10
Lisans	14	%70
Yüksek lisans	1	%5
Doktora	1	%5
TOPLAM	20	100

Tablo 4: Katılımcıların öğrenim durumlarına göre dağılımı

Katılımcıların nakite ihtiyaç duyma nedenleri incelendiğinde, %70'inin ev veya araba alımı için nakit gerektiği ortaya çıkmıştır. Araba modelini yükseltmek için nakite ihtiyaç duyanların oranı %15, düğün masrafları için ihtiyaç duyanların oranı ise %10'dur. Ayrıca, bir katılımcı (%5) motor alımı için nakite ihtiyaç duyduğunu ifade etmiştir.

Nakite ihtiyaç duyma sebepleri	Sayı	Oran
Ev almak	7	%35
Araba almak	7	%35
Motor almak	1	%5
Araba modelini yükseltmek	3	%15
Düğün masrafları (evlilik)	2	%10
TOPLAM	20	100

Tablo 5: Katılımcıların nakite ihtiyaç duyma sebepleri

Araştırma ile elde edilen deşifre metinlerin analizi sonrasında *Borç Arama ve Geri Ödeme Sürecinde Yaşanan Zorluklar; Katılım Bankalarına Karşı Ön yargı ve Eleştiriler; Çevreden Alınan Eleştiriler* olmak üzere 3 tema ortaya çıkmıştır. Bu temalar sırasıyla irdelenecektir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen doğrudan alıntılar, ilgili katılımcı kodları ile belirtilecektir. (ör: G9)

2.2. Borç Arama ve Geri Ödeme Sürecinde Yaşanan Zorluklar

Nakit ihtiyacı duyan ve bu gereksinimi konvansiyonel veya katılım bankaları aracılığıyla karşılamak istemeyen bireyler, öncelikli olarak yakın çevreleriyle borç ilişkisi kurma yoluna gitmektedirler. Ancak, katılımcıların belirttiği üzere, toplumsal güven ilişkilerindeki azalma, bireyleri hem borç talep etmekten hem de borç vermekten alıkoymuştur. Bu durum, kısa vadeli finansal ihtiyaçları karşılamaya yönelik geleneksel, güvene dayalı mekanizmaların, değişen sosyal dinamikler ve kişilerarası güvenin azaldığı algısı nedeniyle giderek daha az uygulanabilir hale geldiği ikilemini gözler önüne sermektedir.

(G4): *“Önceden, büyüklerimizin anlattığı gibi, eğer komşumun ihtiyacı varsa, o benim de ihtiyacımdır diyerek düşünmeden verebilme güvenini şu anda bulamıyoruz.”*

(G7): *“Kimse güvenmediği birine yüklü miktarda borç vermiyor yüklü miktarı geçtim düşük miktarda bile vermiyor insanlar. Direkt borç isteme yollarına ket vuruluyor aslında. İnsanlara borçlu olacağıma bankaya borçlu olurum mantığı var ciddi anlamda.”*

(G1): *“Herkes de sorulmuyor herkesin kendine göre ihtiyaçları var. Gideceğimiz çevre içinde hayır cevabı geleceğini tahmin ediyoruz. Aramız bozulmasın deyip geri çekiyoruz.”*

Yakın çevresinden borç bulamayan katılımcıların çalıştıkları işyerinden borç istemesi onlar için ikinci bir alternatif olmuştur. Çevreden bulamayacaklarını düşüncülerinden ziyade aradıkları nakitin yüksek miktarda olması çevrelerinden alabilme ihtimalini zorlaştırmıştır. Bu durum yüksek meblağlı borçlanmalarda kurumsal bir kaynak arayışını beraberinde getirmiştir.

(G1): *“İşyerinden borç aldım. Çünkü yakın çevreden bulamadım o dönem.”*

(G11): *“İşyerinden aldık, eşimin çalıştığı işyerinden. Çevreye akrabalara başta gitmedik. Çünkü araba modelini yükseltmek için üzerine ekleyeceğimiz miktar yüksek bir miktardı.”*

Borç ödeme sürecindeki sıkıntılara değinmek gerekirse katılımcıların alacaklı tarafından geri ödeme noktasında rahat olmalarına rağmen borçlular borçlu olmanın manevi ağırlığını dile getirmişlerdir ve yüksek meblağlarda borç ilişkisine giren kişiler borcu tek kişiden bulamadıkları için birden fazla kişiye borçlu olmuştur. Bunun sonucunda geri ödeme sırasında ve geri ödeme süresinde yaşadıkları manevi zorlukları dile getirmişlerdir:

(G7): *“Ben öderken mental olarak ciddi manada zorlandım. İnsanlara borçlu olmak bir kuruma borçlu olmaktan daha zor insanın egosuna ağır geliyormuş”*

(G11): “Bir de birkaç ayrı kişiden borç almanın da sıkıntısı var. Kime hangi sıraya göre öncelik olarak ödeyeceğini bilemiyorsun. Tek bir yere borçlanmak daha avantajlı ödeme açısından.”

(G2): “Tek bir kişiden bulamadık yaklaşık 10 15 kişiden parça parça ne verirlerse razı geldik.”

Katılımcılardan çevrelerinden ve yakınlarından borç bulamayan ve bu yüzden ihtiyaçlarını erteleyen/alamayan kişiler de vardır:

(G8): “Ev alamadığımız için kirada oturuyoruz kastettiğiniz buysa görünürde böyle oluyor. Her sene de kira fiyatları çok fazla artıyor. Ne kadar olacağını tahmin edemiyoruz.”

(G9): “Borç bulamadığımız için arabayı değiştirememiş olmak bir tık daha üst seviyeye geçememiş olmak bazen ya ah keşke olsaydı vs dedirtiyor.”

Borcun altın döviz üzerinden verilmesi borç ödeyen kişiler için geri ödemede yaşanan başka bir zorluktur.

(G2): “Geri öderken de altın ve döviz borcu tabi aynı miktarda kalmadı arttı. Biz bozdurduktan sonra artış oldu, başlarda zarar ettiğimizi bile düşündüm.”

(G7): “Çevremden altın borcu alarak temin etmeye çalıştım. Şimdi şöyle herkes tabii ki borç vereyim diye teklifte bulunmuyor. Çünkü ülkenin ve dünyanın ekonomisi de git gide bozulduğu için TL üzerinden borç zaten mümkün değil. Vermek isteyen altın, dolar veriyor. Ekonomiye güvenmiyorlar, çünkü kendileri de zarara düşmemek için.”

(G11): “Borcu akrabadan ancak altın olunca alabilirdik. Ama altın borcu da riskli geliyor, ödeme zamanıma göre periyodik olarak bir artış söz konusu. Mesela çeyrek almış olsam 5 binden geri öderken 8 9’dan ödeme ihtimalim var. Ondan dolayı çevreden alamadık ilk etapta. Alırken işimi görecektim ama öderken bana güçlük çıkarabilirdi. Altın dolar yerinde sabit durmuyor maalesef.”

(G12): “Birikim yapmaya çalıştık olmayacağını anlayınca da sağdan soldan, yakın arkadaşlardan altın veya para olarak borç aldık. Borcun geri ödemesinde biraz sıkıntı oluyor. Mesela altını aldığımız ve geri ödediğimiz miktar aynı olmuyor tabi ki.”

2.3. Katılım Bankalarına Karşı Ön yargı ve Eleştiriler

Katılım bankalarına karşı en çarpıcı durum şüphesiz konvansiyonel bankalardan farkının bilinmemesi ve katılım bankaları hakkında bilgi ve fikir sahibi olunmamasıdır. Bu durum faize duyarlı olan katılımcıların katılım bankalarına karşı bir ön yargı geliştirmelerine neden olmaktadır. Katılımcılar, katılım bankalarını tercih etmeme nedenleri sorulduğunda, bunların konvansiyonel bankalardan farkını bilmediklerini

ve işleyişlerinin aynı olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir. Katılım bankalarının işleyişinin konvansiyonel bankalarla aynı olduğunu belirttiler. Aynı zamanda katılım bankalarındaki “banka” ifadesinin kendilerinde şüphe oluşturduğunu dile getirdiler. Katılımcıların bu tespitleri çalışmamız açısından son derece çarpıcı sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Birincisi, katılım bankaları genel manada tam anlamıyla kendileri hakkında bilgi düzeyi oluşturmamaktadırlar. İkincisi, katılım bankaları konvansiyonel bankalardan farklarını ve işleyişlerini kamuoyuna yeterince aktarmamıştır. Dünya genelindeki İslami bankacılık kurumları, konvansiyonel bankacılığı destekleyen kurumsal çerçeveden faydalanmaya çalışmaktadır. Ancak, kendi özel ihtiyaçlarına yönelik kurumsal destek eksikliğinden muzdariptirler. Bu nedenle, uygun bir kurumsal yapının inşa edilmesi, İslami finans için belki de en ciddi zorluklardan birini teşkil etmektedir. ¹⁹Katılım bankaları hakkında toplumda bir bilgi eksikliğinin olduğu ve katılım bankalarına ilişkin bilgi eksikliğinin sadece halka ulaşmakla sınırlı olmadığı, aynı zamanda işin meşruiyeti konusunda fetva verecek olan ilahiyat camiasına da katılım bankacılığı sisteminin net olarak açıklanamadığı görülmektedir. ²⁰Benzer şekilde bir anket çalışması yapan Ayvaz, katılım bankacılığı hakkında yeterince bilgi sahibi olmayan konvansiyonel banka çalışanlarının katılım finans ürünlerinin kullanımının düşük seyrinde izlendiği ve katılım bankalarının bilinirliğinin zayıf olduğu sonucuna varmıştır. Bu noktada akademiden, ilim adamlarından, toplum önderlerinden, sektör temsilcilerinden ve devletin bilfiil çabalarından faydalanılması gerektiğini öne sürmüştür. ²¹ Üçüncüsü, katılım bankaları banka ifadesi yerine dayanışmayı artıracak ve faizsiz faaliyetleri içerecek daha uygun kavramlara ihtiyaç duymaktadırlar. Katılımcıların bazıları bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

(G1): “Katılım bankalarını net olarak bilmiyorum. Yani işleyiş şeklini bilmiyorum, o yüzden hiç bulaşmak istemedim.”

(G12): “Beni tatmin etmiyorlar öyle diyebilirim. Bana yine onlarda da aynı durum varmış gibi geliyor. Sadece ismi değişik ve bazı argümanlar değiştirilmiş ve rahatlatılmış olabilir tabi ki.”

(G8): “Katılım bankalarını kulaktan dolma bilgilerle biliyorum. Tam araştırmadım. Ama adı banka zaten diye düşünüyoruz önce. Oradan alacağımız para her türlü şüphelidir mantığıyla kredi çekmiyoruz madem hiçbir bankaya gitmeyelim diye hareket ediyoruz.”

19 M. İkbal vd. *Challenges Facing Islamic Banking* (Jeddah: Islamic Development Bank, 1998), 36.

20 Mehmet Yılmaz - Bilal Bağış, “Katılım Finans Sisteminin Türkiye’deki Mevcut Sorunları Ve Çözüm Önerileri”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 25/2 (2021), 305.

21 Hüseyin Ayvaz, “Geleneksel Banka Çalışanlarının Katılım Bankacılığı Hakkındaki Farkındalık Düzeylerinin Tespiti”, *Uluslararası Finansal Ekonomi ve Bankacılık Uygulamaları Dergisi* 2/2 (Aralık 2021), 68-92.

(G5): “Katılım bankaları olsun devlet bankaları olsun, devletin kendi katılım bankaları olsun bunların yaptığı muameleler işlemler onların içindeki fıkıh kurulları ne bileyim işte bunların hepsinin işleyişine baktığımızda aslında hepsi aynı birbirine yakın işleyişte gidiyor anladığım kadarıyla. Bu bankalarda yapılan işlemlerde bizim içimize sinmedi. Her ne kadar faizli işlem yapan bankalardan daha farklı bir işleyiş var ama neticeye baktığımız zaman faizli işlem yapan bankalara göre oranlar çok yakın ya da daha fazla oluyor.”

Katılım bankalarına karşı bir başka eleştiri ise kâr payı oranlarının konvansiyonel bankalar ile aynı hatta bazen daha fazla olmasıdır. Bu durum insanlar açısından hassasiyetin kötüye kullanılması olarak yorumlanmaktadır. Bu da katılım bankalarına karşı bir ön yargı oluşturmalarına sebebiyet vermektedir.

(G4): “Ama benim canımı yakan kısım, açıkçası konvansiyonel bankaların oranlarına kıyasla katılım bankalarının oranlarının onlardan iki katına, hatta belki daha fazlasına çıkmasıdır.”

Terzi 2020 yılında kaleme aldığı “Katılım Bankacılığı: Kitaba Uymak mı, Kitabına Uydurmak mı?” adlı makalesinde katılım bankalarının kâr payı oranlarının konvansiyonel bankaların faiz oranlarına yakın, hatta çoğu zaman aynı oranda olduğunu dile getirmiştir. Yazar, bunun sebebini katılım bankalarının konvansiyonel bankalarla aynı piyasa şartlarında var olması olarak ifade etmiştir.²² Katılım bankalarında uygulanan murabaha yönteminde, müşterilerin belirli bir vade sonunda konvansiyonel bankalardaki faiz oranlarına benzer oranlarla benzer tutarlarda ödeme gerçekleştirmeleri, kamuoyunda bu uygulamanın ‘faiz hilesi’ olduğu yönünde bir algıya yol açabilmektedir. Oysa murabaha ile konvansiyonel kredi arasındaki temel fark oranlarda değil, işlemin yöntemi ve işleyiş biçiminde ortaya çıkmaktadır.²³

(G5): “Her ne kadar faizli işlem yapan bankalardan daha farklı bir işleyiş var olsa da neticeye baktığımız zaman faizli işlem yapan bankalara göre oranlar çok yakın ya da daha fazla oluyor.”

(G9): “Katılım bankaları da diğer bankalardan daha yüksek oranda geri alıyor. Evet helal bir şekilde yani helal dediğim caizlik noktasında olabilir ama geri alış mesela oran bazında yüksek geldi bize. Bu yüzden geri çektik kendimizi.”

(G7): İster istemez banka olması hasebiyle bir şüphe olsa da, hocaların verdiği cevazlarla çevremde de katılım bankalarını kullananlar vardı. Ama bu oranların bazen daha yüksek olması insanların hassasiyetini sömürüyor mu hissi de veriyor.

22 Ahmet Terzi, “Katılım Bankacılığı: Kitaba Uymak mı, Kitabına Uydurmak mı?”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/9 (Eylül 2013), 6.

23 İshak Emin Aktepe, *Sorularla Katılım Bankacılığı* (İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınevi, 2013), 90.

(G15): “Katılım bankalarının kâr oranları normal bankadan daha fazla hani şöyle ben bankayla gittim görüştüm o dönem baktığımı hatırlıyorum bana fazla gelmişti normal yani faizli bankalardan daha fazla gelmişti bana.”

(G17): “Katılım bankasına karşı bir ön yargım yok ama oranlardan dolayı tercih etmek istemedik.”

2.4. Çevreden Alınan Eleştiriler

Bu bölümde, faiz hassasiyeti taşıyan katılımcıların sosyal çevrelerinden aldıkları eleştiriler incelenmiştir. Genel olarak, faize duyarlı kişilere yöneltilen yaygın eleştiriler arasında, bu hassasiyetin aşırı abartıldığı yönündeki ifadeler öne çıkmaktadır. Özellikle, günümüz ekonomik koşullarında faizli kredi kullanmadan mülk sahibi olunamayacağı algısı, faiz ile ilgili hassasiyeti olan bireylere yönelik en sık dile getirilen argümanlardan birini teşkil etmektedir. Bu durum, katılımcıların finansal kararlarını toplumsal normlar ve çevre beklentileriyle çelişen bir zeminde almaları nedeniyle karşılaştıkları sosyal baskıyı ve anlayış eksikliğini ortaya koymuştur. Çevrelerinin eleştiri ve yorumları ile ilgili katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

(G1): “Siz nasıl alacaksınız çok zor deyip yargılarda bulunuyorlardı.”

(G15): “Annem dayılarım falan hepsi, şu devirde kredi çekmezsen ev sahibi olamazsın. Kredi çekmezsen araba sahibi olamazsın, tarzında aşırı derecede bir baskı var.”

(G16): “Bana siz faize girmezseniz ev sahibi olamazsınız dediler hep. Yani herkes ev alırken araba alırken hatta düğün için bile faizli kredi çekiyorlar. Siz nasıl alacaksınız yapacaksınız diyorlardı.”

(G18): “Bana direkt bir eleştiri olmadı ama çevremde o kadar normalleşti ki normal olan kredi çekmek gibi bir algı oluşmuş durumda. O yüzden bizim kendimizi sakınmamız daha çok anormal geliyor.”

Faizden sakınan bireyler için maddi kazanç ve karlılıktan öte manevi huzur ve helallik kavramlarının ön planda olduğu görülüyor. Faizli kredi sonucunda maddi olarak bir artış görünse de, manevi bereket ve içsel huzuru sağlayamayacakları yönünde görüşlerini dile getirmektedirler:

(G20): “İnsanlar daha çok matematik hesabı yaparak kârlı olduklarını sanıyorlar, ama helal haram kavramını göz önüne almıyorlar. Birkaç sene önce kredi çekerek ev almış olsam evet taksiti bitmiş olacaktı belki şimdiye kadar, ama huzur bulamayacaktık.”

SONUÇ

Bu çalışma, faiz hassasiyetine sahip bireylerin finansman ihtiyaçlarını karşılamak için karşılaştıkları zorlukları ve benimsedikleri stratejileri detaylı olarak ortaya koymayı amaçlamıştır. Faiz hassasiyetine sahip 20 katılımcı ile gerçekleştirilen derinlemesine mülakatta, konvansiyonel bankaların yanı sıra katılım bankalarına dahi yönelmemelerinin ardında yatan nedenleri ve bu durumun katılımcıların yaşamlarındaki somut yansımalarını gözler önüne sermiştir. Elde edilen bulgular, katılımcıların faiz hassasiyetinden ötürü sadece konvansiyonel bankacılık sisteminden uzak durmakla kalmayıp, katılım bankalarına yönelik de belirgin bir ön yargı taşıdıklarını göstermektedir. Bu ön yargının temelinde, katılım bankalarının işleyişlerinin konvansiyonel bankalarla olan benzerliği, özellikle de uyguladıkları katkı payı oranlarının rekabetçi olmaması, hatta bazı durumlarda daha yüksek seyretmesi yatmaktadır. Sadece 20 katılımcı ile sınırlı olan bu çalışma, katılım bankacılığı sisteminin İslami finans ilkelerine uygunluğu konusundaki güven algısının henüz yeterince güçlü olmadığını düşündürmektedir. Katılım bankacılığında uygulanan murabaha esaslı finansman yönteminin geleneksel bankaların faizli kredileriyle benzerlik gösterdiğini belirten Keleş, özellikle katılım bankalarının kâr payı ve taksit oranlarını piyasa faiz oranlarıyla paralel biçimde belirlemelerinin söz konusu kurumların konvansiyonel bankalarla benzer bir şekilde algılanmasına neden olduğunu dile getirmektedir.²⁴ Katılımcıların finansman ihtiyaçlarını geleneksel bankacılık kanalları dışında, ağırlıklı olarak sosyal çevreleriyle kurdukları borç ilişkileri aracılığıyla gidermeye çalıştıkları tespit edilmiştir. Ancak bu yaklaşımın da beraberinde getirdiği ciddi sorunlar bulunmaktadır. Katılımcılar, yakın çevreleriyle olan borç ilişkilerinin zamanla zayıfladığını, karşılıklı güvenin zedelendiğini ve çoğu zaman ihtiyaç duydukları finansmanı bulamadıkları için isteklerini ertelemek veya temel ihtiyaçlarından feragat etmek zorunda kaldıklarını dile getirmişlerdir. Bu durum, faizden kaçınma ilkesinin, bireylerin maddi ihtiyaçlarını ve tüketim alışkanlıklarını doğrudan sınırlayıcı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Faiz karşıtlığının bu kısıtlayıcı etkisi, katılımcılarda “ihtiyaçları sınırlandırma ve gerekirse erteleme” anlayışını pekiştirmiştir. Bu anlayışın altında yatan temel motivasyonun ise **dini inanç ve Allah korkusu** olduğu net bir şekilde belirlenmiştir. Görüşmeler sırasında katılımcılar, faiz meselesinin dinî perspektiften ne kadar büyük bir günah olduğunu, hatta **Allah’a savaş açmak kadar ciddi bir mesele** olarak algılandığını vurgulamışlardır. Bu derin dinî inanç, maddi zorluklara rağmen faizden uzak durma kararlılıklarının ana sebebidir.

24 Yusuf Keleş, “Katılım Bankacılığı: Yapı, Uygulama ve Yasa Bağlamında Temel Sorunlar”. *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi* 6/3 (Ekim 2020), 357-388.

Faize karşı duyarlı olan bireylerin karşılaştığı bir diğer zorluk ise çevrelerinden aldıkları eleştiriler olmuştur. Günümüzde faizin ve faizli kredilerin toplumsal norm haline geldiği bir ortamda, faiz hassasiyeti gösteren bireylerin bu tutumları, çevreleri tarafından genellikle **aşırı veya abartılı** olarak algılanmaktadır. Bu durum, bireylerin sosyal çevreleriyle olan etkileşimlerinde zaman zaman dışlanma veya yanlış anlaşılma gibi deneyimler yaşamalarına neden olabilmektedir. Toplumun genelinde faize karşı oluşan “normalleşme” algısı, faizden kaçınan bireylerin hem psikolojik hem de sosyal baskı altında hissetmelerine yol açmaktadır. Bu bireyler, finansal kararlarında dinî ve etik değerleri öncelikli tutarken, modern tüketim toplumunun dayattığı “hemen sahip olma” ve “borçlanarak refaha ulaşma” gibi anlayışlarla çatışmaktadır. Bu çatışma, zaman zaman onların kendilerini yalnız hissetmelerine ve “farklı” damgası yemelerine neden olabilmektedir. Özellikle, acil ihtiyaçlar veya büyük yatırımlar söz konusu olduğunda, çevreden gelen “bir kereden bir şey olmaz” ya da “faizsiz kimse iş yapmaz” gibi söylemler, katılımcıların inançları ile pratik gerçeklikler arasında ciddi bir ikilem yaşamalarına yol açmıştır. Ancak, bu dış baskılara rağmen, katılımcıların **manevi huzuru** ve **maddi bereketi** somut olarak deneyimledikleri dikkat çekicidir.

Katılımcılar, dışarıdan bakıldığında imkânsız gibi görünen bu yaşam tarzına rağmen, faizden kaçınmanın kendilerine hem **içsel bir huzur** hem de **maddi bir bereket** getirdiğini ifade etmişlerdir. Bu deneyimlerini, faizli kredi kullanan yakınlarını gözlemleyerek ve kendi durumlarıyla kıyaslayarak somutlaştırabilmişlerdir. Örneğin, faizle borçlanan kişilerin sürekli borç döngüsü içinde olmaları, stres yaşamaları veya beklenmedik maliyetlerle karşılaşmaları gibi durumları gözlemlemek, faizden uzak durma kararlarının ne kadar doğru olduğunu pekiştirmiştir. Bu karşılaştırmalı gözlem, katılımcıların faizden kaçınma tercihlerinden **pışmanlık duymamalarını** sağlamış, aksine bu kararlılıklarının haklılığını kanıtlamıştır. Bereketi sadece maddi kazançla değil, aynı zamanda **huzurlu bir yaşam**, **stresin azlığı**, **borçluluk hissinin olmaması** ve **Allah’a yakınlık** gibi manevi boyutlarda da deneyimledikleri anlaşılmıştır. Bu durum, faiz karşıtlığının sadece bir dinî vecibe olmasının ötesinde, bireylerin yaşam kalitesini artıran ve onlara **içsel bir tatmin** sağlayan kapsamlı bir yaşam felsefesi olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, bu bireylerin faizsiz finansman arayışları, mikro düzeyde komşuluk ve akrabalık ilişkilerini güçlendirerek geleneksel dayanışma ağlarının yeniden canlanmasına da katkıda bulunmuştur. Borçlanma aracı olarak karz-ı hasene yönelmeleri bu durumun göstergelerinden biridir. Bu bağlamda, faiz konusunda gösterilen hassasiyet, modern finans sisteminin getirdiği bireyselleşme ve yabancılaşmaya karşı bir tür **toplumsal direnç** noktası olarak da okunabilir.

Bu araştırma, 20 katılımcı ile gerçekleştirilmiş olup, cevapların benzerlik göstermesi nedeniyle sınırlı bir örnekleme dayanmaktadır. Örneklemin genişletilmesi durumunda, nicel yöntemlerle yürütülecek araştırmaların farklı sonuçlar üretmesi muhtemeldir. Bu bağlamda, ileride yapılacak çalışmaların mevcut bulgularla farklılık arz edebileceği, alanın ve çalışma odağının dinamik yapısını ortaya koymaktadır. Mevcut çalışmada ağırlıklı olarak sorunlar ve eleştiriler üzerinde durulmuştur, ancak gelecekteki araştırmalarda bu sorunlara yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi ve alternatif finansman yöntemlerinin incelenmesi uygun olacaktır.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur./It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çıkar Çatışması/Competing Interests: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan eder./The author declare that have no competing interests.

Finansman/Funding: Yazar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul eder./The author acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Kaynakça

- Aktepe, İshak Emin. *Sorularla Katılım Bankacılığı*. Ankara: Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 1. Basım, 2013.
- Ayvaz, Hüseyin. "Geleneksel Banka Çalışanlarının Katılım Bankacılığı Hakkındaki Farkındalık Düzeylerinin Tespiti". *Uluslararası Finansal Ekonomi ve Bankacılık Uygulamaları Dergisi* 2/2 (Aralık 2021), 68-92.
- Creswell, John W. *Nitel Araştırmacılar İçin 30 Temel Beceri*. çev. Hasan Özcan. Ankara: Anı Yayıncılık, 2. Basım, 2019.
- Çürük, Suna Akten. *İslami Finansın Türkiye'deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim 1 Mayıs 2025. www.kuran.diyaret.gov.tr.
- Güçlü, İdris. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 1. Basım, 2019.
- Güler, Ahmet vd. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2. Basım, 2015.
- Habergetiren, Ömer Faruk – Karakaş, Ahmet Canan. "Kredi Tutumlarının Maneviyat ve Çeşitli Değişkenlerle İlişkisi". *Econder Uluslararası Akademik Dergi* 3/2 (Aralık, 2019), 145-167. <https://doi.org/10.35342/econder.644127>
- Haziroğlu, Temel. "Türkiye'de Katılım Bankacılığı Fikrinin Doğuşu Ve Kavramsal Önemi". *İslam Ekonomisi Ve Finans Dergisi (İEFD)* 2/1 (Eylül, 2016), 119-132. <https://hdl.handle.net/20.500.12436/270>
- Haziroğlu, Temel. "İktisadi Dayanışma İçin Yeni Bir Sistem Olarak Enflasyona Endeksli TL Ve Karz-I Hasen Fonu". *İslam Ekonomisi Ve Finans Dergisi (İEFD)* 7/2 (Haziran, 2021), 255-292. <https://doi.org/10.54863/jief.932736>
- Keleş, Yusuf. "Katılım Bankacılığı: Yapı, Uygulama ve Yasa Bağlamında Temel Sorunlar". *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finans Araştırmaları Dergisi* 6/3 (Ekim 2020), 357-388. <https://doi.org/10.25272/ijisef.707169>
- İkbal, M. vd. (1998). *Challenges Facing Islamic Banking*. Jeddah: İslam Kalkınma Bankası, İslam Araştırma ve Eğitim Enstitüsü, King Fahd National Library-in-Publication Data
- Orman, Sabri. *İktisat Tarih ve Toplum*. İstanbul : Küre Yayınları, 5. Basım, 2020.
- Orhan, Zeyneb Hafsa. *40 Soruda Katılım Bankacılığı*. İstanbul: İktisat Yayınları, 1. Basım, 2020.
- Özdemir, Mücahit. *40 Soruda Karz-ı Hasen*. İstanbul: iktisat Yayınları, 1. Basım, 2020.
- Patton, Q. M. *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. çev. ed. Mesut Bütün – Selçuk Beşir Demir. Ankara: Pegem Yayıncılık, 4. Basım, 2014
- Poyraz, Gülden. "Modern Bankacılığının Kökleri ve İslam Medeniyetlerinde Finansal Enstrümanlar". *Faiz Meselesi Tarihte Örnek Uygulamalar*. ed. Murat Ustaoglu - Ahmet İncekara. 273-290 İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3. Basım, 2020.
- Terzi, Ahmet. "Katılım Bankacılığı: Kitaba Uymak mı, Kitabına Uydurmak mı?". *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/9 (Eylül 2013).
- Yıldırım Ali - Şimşek Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 4. Basım, 2004.
- Yılmaz, İsa vd. "Ailede Kurtarıcı Olarak 'Banka Kredisi': Kredi Kullanımının Aile Sistemi Üzerindeki Etkileri". *Şirnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 33 (Aralık 2023), 284-305. <https://doi.org/10.35415/sirnakifd.1324597>.
- Yılmaz, Mehmet - Bağış, Bilal. "Katılım Finans Sisteminin Türkiye'deki Mevcut Sorunları Ve Çözüm Önerileri". *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 25/2 (Ağustos 2021), 303-318.